

MONIKA GRYGIEL

VLADIMIR NABOKOV JAKO WYKŁADOWCA LITERATURY

Vladimir Nabokov, znany pisarz, poeta i dramaturg, ma w swoim bogatym dorobku twórczym cykle wykładowe, które są równie popularne jak jego dzieła. Kiedy w 1940 roku wraz z rodziną opuścił ogarniętą wojną Francję i przybył do Stanów Zjednoczonych z nadzieją na lepsze i spokojniejsze życie, chcąc zapewnić sobie stały dochód, by móc utrzymać rodzinę, pisarz rozpoczął starania o etat początkowo w Wellesley College, gdzie prowadził lektorat języka rosyjskiego, a następnie od 1948 r., otrzymawszy tytuł profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Cornella, poprowadził tam cykle wykładowe z literatury powszechnej i później rosyjskiej¹. Z gościnnymi wykładami pisarz występował także na Uniwersytecie Harvarda, nie otrzymał tam stałego etatu, ale, niezależnie od miejsca prezentacji wykładów, odnosił dydaktyczne sukcesy, budził ogromne zainteresowanie i uznanie studentów². Nabokova postrzegano jako ekscentrycznego rosyjskiego pisarza o radykalnych, często kontrowersyjnych poglądach, których nie zawahał się wykorzystać w swoich krytycznych interpretacjach i ocenach uznanych literackich autorytetów. Do

Dr MONIKA GRYGIEL – asystent Katedry Literatury Rosyjskiej w Instytucie Filologii Słowiańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: monikaw@kul.lublin.pl

¹ Por. dane biograficzne w 3. części *Ameryka. Profesor Nabokov*, [w:] B. BOYD, *Nabokov. Dwa oblicza*, Warszawa 2006, s. 205-330.

² S. Karlinsky pisał o ogromnym sukcesie Nabokova jako wykładowcy literatury; zob. С. КАРЛИНСКИЙ, *Лекции Набокова по русской литературе*, [w:] *Классик без пелюши. Литературный мир о творчестве Владимира Набокова*, Москва 2000, s. 549.

pracy wykładowcy – jak twierdził Nabokov – był przygotowany od dawna, często publicznie wygłaszając liczne wykłady i odczyty, poza tym zapobiegliwie kompletując wykłady w Europie i potem w Stanach Zjednoczonych. Przyznawał:

W 1940 roku, zanim jeszcze zaczęła się moja uniwersytecka kariera w Ameryce, podjąłem szczęśliwie trud napisania setki wykładów – około 2 tysięcy stron rękopisu – poświęconych literaturze rosyjskiej, a potem kolejnej setki traktującej o wielkich powieściopisarzach, od Jane Austen po Jamesa Joyce’a. Dzięki temu mogłem z powodzeniem funkcjonować w Wellesley i Cornell przez dwadzieścia akademickich lat³.

Stanowisko wykładowcy akademickiego pisarz zwolnił w 1960 r. po sukcesie jego *Lolity* (*Лолита*), która mu przyniosła nie tylko międzynarodową sławę, ale i profity finansowe, gwarantujące stały dochód bez konieczności dorabiania jako wykładowca. Na wstępie należy zaznaczyć, iż Nabokov podjął się wykładania literatury z konieczności, nie miał zapędów dydaktycznych lecz potrzeby finansowe i w pierwszym dogodnym momencie rozstał się z męczącym go zajęciem. Już w 1950 r. znużony cyklicznością wykładów, powtarzaniem stale tych samych lub podobnych treści, zaproponował władzom uczelni Cornell nagranie na taśmie magnetofonowej treści wykładów i odtwarzanie ich bez udziału wykładowcy. Spotkało się to jednak z kategorycznym sprzeciwem przełożonych. Nie znaczy to, oczywiście, iż Nabokov nie cenił swych doświadczeń akademickich, a obowiązki wykonywał bez zaangażowania. Było wręcz odwrotnie, pisarz skrupulatnie z wielkim poświęceniem i odpowiedzialnością przygotowywał się do zajęć, jego wykłady poprzedzała mozolna i wielokrotna praca z tekstem oraz nowatorskie interpretacje, w które angażował swą wiedzę i przekonania.

Od strony praktycznej, formalnej wykłady prowadzone przez Nabokova, wedle wspomnień jego studentów, wyglądały następująco: pisarz na zajęcia przybywał zawsze w towarzystwie żony Very, która była jego sekretarką, asystentką i kierownicą, która także w czasie, kiedy pisarz zdejmował wierzchnie okrycie, rozkładała na jego biurku notatki wykładowe, pilnowała, by wszystko było w odpowiedniej kolejności, następnie siadała z boku na audytorium i pozostawała do końca zajęć. Podsuwała mężowi zaznaczone fragmenty tekstów, niejednokrotnie rysowała na tablicy wykresy, a nawet zastępowała pisarza

³ V. NABOKOV, *Wykłady o literaturze*, przeł. Z. Batko, Warszawa 2005, s. 5.

podczas jego niedyspozycji, wygłaszając teksty wykładowe do słuchaczy⁴. Punktualnie o wyznaczonej godzinie Nabokov rozpoczynał swój wykład i dokładnie o wyznaczonej godzinie go kończył, a na pierwszych zajęciach zaznaczał:

Miejsca są ponumerowane. Chciałbym, żeby każdy wybrał sobie miejsce i trzymał się go. To dlatego, że chciałem kojarzyć wasze twarze z nazwiskami. Czy wszyscy zadowoleni ze swoich miejsc? W porządku. Żadnych rozmów, palenia, szydełkowania, czytania gazet, przysypiania – i na litość boską, notujcie⁵.

Nabokov zalecał, by każdy student podczas wykładu miał przed sobą omawianą lekturę, która powinna być wykorzystywana, gdy wykładowca będzie podawał liczne cytaty. Także powinien mieć dostęp do słowników w sytuacji, kiedy nie rozumie znaczenia słów, utrudniających – zdaniem Nabokova – właściwe zrozumienie całego wykładu. Za bezwzględny warunek do odpowiedzialnego i właściwego przygotowania wykładu uznawał Nabokov nie jednokrotne, ale kilkakrotne przeczytanie omawianej lektury.

W eseju zatytułowanym *Dobrzy czytelnicy i dobrzy pisarze* (*Хорошие читатели и хорошие писатели*), wygłoszeniem którego ponoć pisarz rozpoczął swe serie wykładowe, stwierdzał:

[...] człowiek nie może czytać książki; może ją tylko przeczytać powtórnie. Dobry czytelnik, wielki czytelnik, czytelnik aktywny i twórczy jest czytelnikiem wielokrotnym. [...] Czytając książkę musimy mieć czas, żeby się z nią zapoznać⁶.

Definiował tym samym idealnego, jego zdaniem, czytelnika, który powinien być: „obdarzony wyobraźnią, pamięcią, artystyczną wrażliwością [...] i wyposażony w słownik”.

⁴ S. Schiff twierdzi, że obecność asystentki wykładowcy Nabokova – Very, której tożsamości początkowo nikt ze studentów nie znał, wynikała z konieczności dyscyplinowania pisarza, który był niepunktualny, często rozchodził się nad tematami pobocznymi, lekceważąc temat podstawowy, zapominał notatek. Schiff przedstawia Nabokova jako człowieka niezorganizowanego, którego kariera wykładowa mogła trwać tylko dzięki pomocy żony pisarza. Autorka biografii uważa ponadto, iż Vera była współautorką wielu treści wykładowych – por. rozdziały: *Nabokov – kurs podstawowy*; *Nabokov dla zaawansowanych*, [w:] S. SCHIFF, *Vera Nabokova. Portret małżeństwa*, Warszawa 2005, s. 175-266.

⁵ V. NABOKOV, *Wykłady o literaturze...*, s. 25.

⁶ TENŻE, *Dobrzy czytelnicy i dobrzy pisarze*, [w:] TENŻE, *Wykłady o literaturze...*, s. 35-36.

Swoje wykłady, korzystając z notatek, Nabokov zazwyczaj odczytywał, wprowadzając pewną teatralizację do przekazywania wiedzy, ponieważ, jak przyznawał po latach:

Choć stojąc na katedrze, wyćwiczyłem ledwie dostrzegalne ruchy oczami w górę w dół, czujni studenci nie mieli cienia wątpliwości, że czytam, a nie mówię „z głowy”⁷.

Studenci również zauważyli pewne elementy gry aktorskiej i specyficznego poczucia humoru w nabokovowskich wykładach, jeden z nich wspominał:

Wykładowca konsekwentnie wprowadzał poprawki w każdym przekładzie i gryzmołił na tablicy jakieś obłąkańcze wykresy, zaklinając studentów z aktorską emfazą, żeby przerysowywali je dokładnie tak, jak zostały nakreślone. Jego wymowa sprawiała, że połowa studentów pisała „epidramatyczny”, tam, gdzie Nabokov mówił „epigramatyczny”⁸.

Nabokov był również surowym egzaminatorem, wymagał wiedzy kompletnej, szczegółowej i precyzyjnej, swych studentów przestrzegał:

Otwarta głowa, indeks, atrament w piórze, olej w głowie, kilka oczywistych nazwisk, na przykład Pani Bovary. Nie nadrabiać ignorancji elokwencją. Nikomu nie wolno wychodzić do toalety, chyba że zalecił mu lekarz⁹.

Jaka zatem była struktura i treść wykładów Nabokova?

Cykle z literatury powszechnej i rosyjskiej różniły się nieznacznie między sobą, ponieważ o ile literatura powszechna zazwyczaj była dobrze znana słuchaczom i Nabokov wybierał jedno arcydzieło omawianego pisarza do szczegółowej analizy, o tyle wykłady z nieznannej literatury rosyjskiej poprzedzone były biogramem pisarza i ogólną charakterystyką twórczości. Po niej Nabokov wybierał jeden zazwyczaj utwór, który poddawał szczegółowemu omówieniu. Metoda badania i omawiania tekstu, którą się posługiwał w obydwu cyklach, była jednak taka sama, a mianowicie: po szczegółowej lekturze omawianego utworu pisarz przygotowywał spis cytatów, które wykorzystywał w czasie wykładu. Cytatów serwował ogromną ilość, ponieważ był przekonany, iż starannie wybrane gwarantują kontakt studenta z żywym tekstem, prezentowanym w konkretnej, ukierunkowanej analizie, twierdził, że to tekst ma przema-

⁷ TENŻE, *Wykłady o literaturze...*, s. 26.

⁸ Tamże, s. 24.

⁹ Tamże, s. 25.

wiać do czytelnika, a badacz powinien być jedynie kierunkowskazem dla jego refleksji. Poza tym Nabokov zawsze podkreślał wielką przyjemność, jaką się odczuwa w obcowaniu z arcydziełem, uważał czytelnictwo za wyrafinowaną rozrywkę estetyczną, która uczy wrażliwości, ćwiczy inteligencję¹⁰. Ogromną rolę przywiązywał do melodyki języka, słownej warstwy tekstu, dlatego też wielokrotnie cytował fragmenty utworów w oryginalnym języku – przede wszystkim rosyjskim, ale też i francuskim. Z tego powodu niezwykle krytycznie oceniał nietrafne, błędne jego zdaniem tłumaczenia utworów na język angielski, tłumaczenia, które niszczą językowy artyzm tekstu oryginalnego¹¹. Wiele uwag podczas wykładów kierował pod adresem takich nieudanych tłumaczeń, objaśniał popełnione błędy oraz zalecał wybrane przekłady do pracy na zajęciach. Oprócz licznych cytatów Nabokov swoje wykłady opatrywał ogromną ilością szczegółów, które zwykle nie doceniane były przez badaczy, a w przekonaniu wykładowcy stanowiły o geniuszu literackim dzieła.

W eseju *Dobrzy czytelnicy i dobrzy pisarze* autor przekonuje:

Czytając, powinniśmy dostrzegać i pieścić szczegóły. [...] Musimy wszystko widzieć i wszystko słyszeć, musimy wyobrażać sobie pomieszczenia, stroje, sposób zachowania ludzi powołanych przez autora do życia¹².

W innej wypowiedzi Nabokov zaznacza również:

W moich akademickich czasach usiłowałem dostarczyć studentom dokładnych informacji o szczegółach, o takich ich kombinacjach, które dają ową iskierkę zmysłowości, bez której książka pozostaje martwa. Pod tym względem idee ogólne są bez znaczenia. Każdy osioł potrafi sobie przyswoić główne punkty postawy Tołstoja wobec cudzołóstwa, ale żeby delektować się jego sztuką, dobry czytelnik musi sobie umieć wyobrazić na przykład „topografię” wagonu w nocnym ekspresie Moskwa–Petersburg sprzed stu lat [i dodaje:] Bardzo pomocne są tu wykresy i rysunki¹³.

W wykładach Nabokova, ich roboczej wersji, rzeczywiście można odnaleźć wiele rysunków, które towarzyszą analizie tekstu. Zamieszczone są rysunki

¹⁰ Por. TENŻE, *Dobrzy czytelnicy i dobrzy pisarze*, s. 33-39.

¹¹ Zagadnieniom przekładu tekstu literackiego poświęcił Nabokov odrębny esej, w którym objaśnił zasady dobrego, wiernego tłumaczenia tekstu artystycznego na język obcy oraz wykorzystał wiele z nieudanych tłumaczeń jako ostrzeżenie przed nieumiejętnym przekładem – por. V. NABOKOV, *Sztuka przekładu*, [w:] TENŻE, *Wykłady o literaturze rosyjskiej*, Warszawa 2002, s. 393-402.

¹² Tamże, s. 34.

¹³ TENŻE, *Wykłady o literaturze...*, s. 6.

sukien Anny Kareniny, Kitty Szerbackiej, topografia wspomnianego wagonu sypialnego pociągu Moskwa–Petersburg czy dworu Mansfield Park oraz mapy, wykresy, szkice. Wszystkie te elementy miały pobudzać wyobraźnię czytelników i słuchaczy wykładów, stanowić esencję artystyczną literatury.

Nabokov odczytywał literaturę „po swojemu” ale oczywiście w zgodzie ze sztuką. Odkrywając nowe pokłady interpretacyjne, wskazywał przede wszystkim na sposoby konstrukcji dzieła i metody osiągnięcia zamierzonych efektów literackich. Ostentacyjnie krytykował i odrzucał wszelkie ideologie, filozofie, religijne aspekty twórczości, obce mu było, jak twierdził, moralizatorstwo i dydaktyzm. Studentów przestrzegał przed naiwnością interpretacyjną, zaś czytelników utwierdzał w przekonaniu, że tylko artyzm, kunszt konstrukcyjny dzieła, jego język mają znaczenie. „Jako wykładowca jestem między innymi kimś w rodzaju detektywa tropiącego tajemnice struktur literackich”¹⁴ – mawiał.

W swoich wykładach stworzył swoistą hierarchię, ranking utworów genialnych, arcydzieł literackich i tekstów miernych, autorów niezasłużenie hołubionych przez krytykę, czym dał wyraz subiektywnej opinii pisarza-wykładowcy, krytyka literackiego i czytelnika. Zdaniem Liny Cełkowej takie podwójne postrzeganie analizowanych tekstów doskonale było widoczne w emocjonalnym stosunku Nabokova do omawianych pisarzy i utworów, przysłaśniało niejednokrotnie chłodny profesjonalizm, cechujący obiektywną postawę krytyczną¹⁵.

Serię wykładową poprzedził napisany i wydany w latach 40. XX w. szkic monograficzny o Mikołaju Gogolu, jedynym oprócz Puszkina twórcy, któremu Nabokov poświęcił większą pracę krytyczną. W wykładach omówił te same, co w szkicu, utwory Gogoła: *Szynel (Шинель)* i *Martwe dusze (Мертвые души)*. Zainteresowanie Gogolem niewątpliwie wynikało, pomimo zaprzeczeń pisarza, z jego fascynacji gogolowską twórczością, uwodziła go niezwykła imaginacja, groteska, szczegółowość świata przedstawionego i przede wszystkim niezrównany humor. „Jego dzieło, jak wszystkie wielkie osiągnięcia literackie, jest kwestią języka, a nie idei”¹⁶, przekonywał. Nabokov wybiórczo recenzował dorobek Gogoła, prezentował radykalne i kontrowersyjne sądy, trudno jednak zaprzeczyć, że był odkrywczy i oryginalny w swych wywodach.

Kolejnym pisarzem adorowanym przez Nabokova jest Lew Tołstoj. Pisał o nim:

¹⁴ Tamże, s. 32.

¹⁵ Por. Л. ЦЕЛКОВА, В. В. *Набокков в жизни и творчестве*, Москва 2002, s. 98.

¹⁶ V. NABOKOV, *Nikołaj Gogol*, z ang. przeł. L. Engelking, Warszawa 2012, s. 155.

Tołstoj jest największym rosyjskim prozaikiem. Wyłączając jego prekursorów, Puszkina i Lermontowa, moglibyśmy uszeregować największych rosyjskich mistrzów prozy następująco: pierwszy Tołstoj, drugi Gogol, trzeci Czechow, czwarty Turgieniew¹⁷.

Nabokov analizował *Annę Kareninę* (*Анна Каренина*) Tołstoja i zachwycał się przede wszystkim organizacją czasową dzieła, podkreślał znaczenie detali, rozchodził się nad symboliką snu czy strukturą ubiorów oraz językiem powieści, przekonywał, że każdy szczegół narracji jest ważny i znaczący, wymaga od słuchaczy wykładów wnikliwości i wielkiej wyobraźni. Pochwał nie szczędził także Antonowi Czechowowi, zachwycał się nowelistiką oraz dramaturgią pisarza, podkreślał literackie znaczenie czechowowskiego bohatera – nostalgicznego inteligenta idealisty:

Żaden autor nie tworzył równie poruszających postaci, w sposób tak bezpretensjonalny jak Czechow. [...] Książki Czechowa są smutnymi książkami dla obdarzonych poczuciem humoru ludzi, co oznacza że tylko tacy czytelnicy potrafią naprawdę docenić ich głęboki smutek¹⁸.

W wykładach o literaturze rosyjskiej zaprezentował także twórczość Iwana Turgieniewa i jego powieść *Ojcowie i dzieci* (*Отцы и дети*), czyniąc to bardziej z obowiązku kompletnego omówienia rosyjskiej prozy XIX wieku, niż z rzeczywistego uznania wobec literackich dokonań pisarza.

Znane i jawne są także literackie antypatie Nabokova, wśród których honorowe miejsce zajmuje Fiodor Dostojewski. Krytyczny ogląd dorobku pisarza, punktowanie kolejnych słabych stron prozy autora niezwykle cenionego na Zachodzie, wywołało prawdziwą sensację i miało wyraźnie prowokacyjny charakter ze strony Nabokova¹⁹. Pisarz otwarcie przyznawał:

Mój stosunek do Dostojewskiego jest dość osobliwy i trudny do określenia. Do tej pory rozpatrywałem literaturę z jednego punktu widzenia, jaki mnie interesuje – mianowicie poszukując w niej ponadczasowych wartości artystycznych i indywidualnego geniuszu. Pod tym względem Dostojewski nie jest wielkim pisarzem, ale raczej miernym – przebłyskami wysokiej próby humoru, ale także niestety z całymi pościami literackich banałów. [...] Miałbym wielką ochotę odbrzązować nieco Dostojewskiego, zdaję sobie jednak sprawę z tego, że ci, którzy nie czytali w życiu zbyt wiele, mogliby się poczuć zdezorientowani moimi wywodami²⁰.

¹⁷ TENZE, *Wykłady o literaturze rosyjskiej...*, s. 187.

¹⁸ Tamże, s. 319.

¹⁹ Пор. С. КАРЛИНСКИЙ, *Лекции Nabokova по русской литературе...*, s. 550.

²⁰ V. NABOKOV, *Wykłady o literaturze rosyjskiej...*, s. 138

Nabokov zjadliwie krytykował Dostojewskiego za moralizatorstwo, filozoficzny i chrześcijański, a także psychologiczny aspekt jego twórczości, czyli za literackie wyróżniki, zwykle u niego doceniane i zachwalane. Omówił jednak zaskakująco wiele powieści pisarza: *Zbrodnię i karę* (*Преступление и наказание*), *Notatki z podziemia* (*Записки из подполья*), *Idiotę* (*Идиот*), *Biesy* (*Бесы*) i *Braci Karamazow* (*Братья Карамазовы*). Wyraźnie niechętny i krytyczny był wobec twórczości Maksyma Gorkiego, na którym zaciążyło, zdaniem pisarza, mieszczańskie pochodzenie i wychowanie.

Tak toczyło się życie w Niżnym Nowogrodzie, w najgorszym środowisku, jakie można sobie wyobrazić – czyli w środowisku mieszczańskim, które w Rosji sytuowało się w najniższych warstwach klasy średniej i plasowało się tylko nieco wyżej od chłopstwa. Rosyjskie mieszczaństwo zerwało już zdrowe więzi z ziemią, ale nie zdążyło jeszcze wytworzyć żadnych pozytywnych wartości, które pozwoliłyby mu wypełnić powstałą w związku z tym pustkę, a zatem skwapliwie przejmowało najgorsze nawyki i narowy klasy średniej, nie posiadając jej zalet [...] ²¹.

Nabokov arystokrata, należący do jednego z najbogatszych i najbardziej wpływowych rodów w przedrewolucyjnej Rosji, do twórczości Gorkiego miał stosunek osobisty, nie krył uprzedzeń, kategorycznie odrzucał wszelkie afiliacje z politycznymi dyrektywami nowej rzeczywistości porewolucyjnej. Gorki był dla niego przedstawicielem literatury radzieckiej, utylitarnej, podporządkowanej proletariackiej władzy komunistycznej, a istnienia takiej literatury Nabokov nie przyjmował ponieważ:

Władza radziecka z godną podziwu otwartością [...] obwieściła, że literatura jest narzędziem polityki państwa i [...] w niezwykle inteligentny sposób realizowano ów szczęśliwy układ pomiędzy poetą a policjantem. Rezultat to tak zwana literatura radziecka, konwencjonalnie drobnomieszczańska pod względem stylu i beznadziejnie monotonna w swojej potulnej realizacji tej czy innej rządowej dyrektywy ²².

Wykłady Nabokova kierowane do amerykańskich studentów wchodziły w kurs literatury europejskiej, dlatego pisarz przygotował cykl nie tylko z literatury rosyjskiej, ale również literatury powszechnej. Omawiał wybrane, w jego ocenie najważniejsze, dzieła takich twórców, jak: Jane Austen, Karol Dickens, Gustav Flaubert, Robert Luis Stevenson, Marcel Proust, Franz Kafka czy

²¹ Там же, s. 373.

²² TENŻE, *Rosyjscy pisarze, cenzorzy i czytelnicy*, [w:] TENŻE, *Wykłady o literaturze rosyjskiej...*, s. 29.

James Joyce. Z uznaniem pisał o twórczości M. Prousta oraz J. Joyce'a, entuzjastycznie analizował dorobek G. Flauberta. Szczególnie zainspirowany był *Don Kichotem* Miguela de Cervatesa, któremu poświęcił kolejny odrębny cykl wykładowy²³. Pisarz rozebrał ten utwór na „czynniki pierwsze”, podobnie jak w wypadku analizy twórczości Gogola, wyróżnił artyzm, groteskowość i humor jako kluczowe elementy konstrukcji dzieła.

Wykłady Nabokova stanowią spójną całość z pozostałą jego twórczością, dopełniają i formalnie prezentują poglądy pisarza, które w jego powieściach nie zawsze mają charakter tak czytelny, jak w wypadku krytycznej analizy uznanych dzieł literackich. Kategoryczny w sądach i prowokacyjny w ocenach Nabokov jest tym samym twórcą, który konsekwentnie przedstawia wykładnię własnych przekonań i priorytetów literackich. Podkreślanie znaczenia formy i języka utworu literackiego, szczegółowa analiza stylistyki i konstrukcji dzieła, pozwala, w opinii Magdaleny Medarić²⁴, na łączenie dorobku Nabokova z Rosyjską szkołą formalną, teoriami Wiktora Szkłowskiego, szczególnie widocznymi w formalnej metodzie analitycznej, zastosowanej w nabokovowskich wykładach. John Updike²⁵ z kolei uważa, że na wykładowej postawie Nabokova zaciążyła w sposób wyraźny Nowa Krytyka, ze swoją pogardą wobec spraw publicznych, wykluczania dzieła z kontekstu społecznego i politycznego i z przekonaniem o informacyjnym charakterze samego tekstu literackiego. Nabokov, niejednoznaczny w swych inspiracjach i wykazujący związki z różnymi teoriami krytycznoliterackimi swoich czasów, stanowi doskonały przykład elitaryzmu modernistycznego i artystowskich poszukiwań semantycznych. Od praktyki badawczej przechodzi także do spożytkowania doświadczeń wykładowych w kolejnych swoich powieściach, zawierających motywy autobiograficzne – *Pnin* (Пнин) i *Wlady ogień* (Бледный огонь).

Już po śmierci pisarza serie wykładowe; *Wykłady o literaturze* (Лекции о зарубежной литературе) i *Wykłady o literaturze rosyjskiej* (Лекции о русской литературе) wyszły drukiem i dzięki temu jego nowatorskie, chociaż często kontrowersyjne poglądy stały się powszechnie znane. Nabokov sam przygotowywał wykłady do druku, zachęcony ofertami wydawców, jednakże po ponownej ich lekturze stwierdził, że nie nadają się do publikacji. Na szczęście wdowa po nim zdecydowała inaczej i wygłaszane z wielkim zaangażowa-

²³ ТЕНЗЕ, *Wykłady o Don Kichocie*, z ang. przeł. J. Kozak, Warszawa 2001.

²⁴ М. МЕДАРИЧ, *Владимир Набоков и роман XX столетия*, [w:] *Владимир Набоков: pro et contra* t. 1, Санкт-Петербург 1999, s. 332.

²⁵ J. UPDIKE, *Wstęp*, [w:] V. NABOKOV, *Wykłady o literaturze*..., s. 28.

niem, entuzjazmem i ewangelicznym żarem, jak wspominali jego studenci, wykłady są dostępne wszystkim, którym rola i pozycja literatury we współczesnym świecie leży na sercu. Jeden ze studentów Nabokova stwierdził:

Nabokov był wielkim nauczycielem nie dlatego, że dobrze nauczał swego przedmiotu, ale dlatego, że uosabiał sam i pobudzał w swych studentach głęboki i pełen miłości stosunek do przedmiotu wykładów²⁶.

BIBLIOGRAFIA

- BOYD B.: *Nabokov. Dwa oblicza*, Warszawa 2006.
- НАВОКОВ V.: *Nikolaj Gogol*, z ang. przeł. L. Engelking, Warszawa 2012.
- НАВОКОВ V.: *Wykłady o Don Kichocie*, z ang. przeł. J. Kozak, Warszawa 2001.
- НАВОКОВ V.: *Wykłady o literaturze rosyjskiej*, z ang. przeł. Z. Batko, Warszawa 2002.
- НАВОКОВ V.: *Wykłady o literaturze*, przeł. Z. Batko, Warszawa 2005.
- SCHIFF S.: *Vera Nabokova. Portret małżeństwa*, Warszawa 2005.
- АНАСТАСЬЕВ Н.: *Владимир Набоков. Одинокий Король*, Москва 2002.
- В. В. Набоков, *Pro et contra: личность и творчество Владимира Набокова в оценке русских и зарубежных мыслителей и исследователей: антология*, т. I, сост. Б. В. Аверин, Санкт-Петербург 1999.
- ГАЛИНСКАЯ И. Л.: *Владимир Набоков: современные прочтения*, Москва 2006.
- ЗВЕРЕВ А.: *Набоков. Жизнь замечательных людей*, Москва 2004.
- КАРЛИНСКИЙ С.: *Лекции Набокова по русской литературе*, [w:] *Классик без ретуши. Литературный мир о творчестве Владимира Набокова*, Москва 2000, s. 549-557.
- МЕДАРИЧ М.: *Владимир Набоков и роман XX столетия*, [w:] *Владимир Набоков: pro et contra* т. I, Санкт-Петербург 1997, s. 448-469.
- ЦЕЛКОВА Л.: *В. В. Набоков в жизни и творчестве*, Москва 2002.

VLADIMIR NABOKOV JAKO WYKŁADOWCA LITERATURY

Streszczenie

Vladimir Nabokov podjął pracę wykładowcy akademickiego po wyjeździe do Stanów Zjednoczonych, gdzie wykładał na Wellesley College i Uniwersytecie Cornella literaturę europejską i literaturę rosyjską. W swoich wykładach pisarz zaprezentował kategoryczne i kontrowersyjne opinie na temat literatury, podzielił ją na arcydzieła i utwory, jego zdaniem mierne, stworzył hierarchię literacką, wynikającą z osobistych autorskich przekonań i upodobań. W literaturze rosyjskiej zachwalał twórczość M. Gogola, L. Tołstoja i A. Czechowa, negatywnie ocenił dorobek F. Dostojewskiego i M. Gorkiego. Z literatury europejskiej wyróżnił wybrane dzieła

²⁶ V. NABOKOV, *Wykłady o literaturze...*, s. 25.

M. Prousta, J. Joyce'a i G. Flauberta, w każdym wypadku wskazywał na wartości kluczowe dla swojego dorobku, metody znamienne dla całej swojej prozy. Wykłady Nabokova stanowią nierozwalną część jego dokonań literackich, są wykładnią literackiej filozofii pisarza.

ВЛАДИМИР НАБОКОВ – ПРОФЕССОР ЛИТЕРАТУРЫ

Резюме

Владимир Набоков стал преподавателем литературы после переезда в США, где читал лекции в колледже Уэлсли и Корнеллском университете по русской и зарубежной литературе. В своих лекциях писатель представил твердые и спорные суждения на литературу, разделяя ее на шедевры, и, по его мнению, посредственные произведения, сочинил литературную иерархию как результат собственных авторских взглядов и симпатий. В русской литературе восхищался творчеством Н. Гоголя, Л. Толстого и А. Чехова, отрицательно высказывался на тему достижений Ф. Достоевского и М. Горького. В зарубежной европейской литературе подчеркивал значение выбранных произведений М. Пруста, Д. Джойса и Г. Флобера, в каждом случае определяя ключевые ценности и значительные методы для своего прозаического творчества. Лекции Набокова составляют неотделимую часть его творческого наследия, являются интерпретацией литературной философии писателя.

VLADIMIR NABOKOV AS LITERATURE PROFESSOR

Summary

When he arrived to the United States Vladimir Nabokov took a job as the university lecturer at Wellesley College and Cornell University. He taught Russian and European literature. In his lectures he presented a categorical and controversial opinions on literature, he divided it into masterpieces and works. In his opinion he created a hierarchy of literary resulted from his personal beliefs and preferences. In Russian literature, he praised works of M. Gogol, L. Tolstoy and Chekhov. He negatively assessed the achievements of F. Dostoevsky and M. Gorky. In the European literature he singled selected works of Marcel Proust, Joyce J. and G. Flaubert. In any case he pointed to the key values for his Works and methods characteristic of all his prose. Nabokov's lectures are the integral part of his literary achievements and they are writer's literary philosophy.

Słowa kluczowe: Nabokov; wykłady; literatura rosyjska; literatura europejska; Dostojewski; Gogol; Tołstoj; Czechow.

Ключевые слова: Набоков; лекции; русская литература; зарубежная литература; Достоевский; Гоголь; Толстой; Чехов.

Key words: Nabokov; lectures; Russian literature; European literature; Dostoyevsky; Gogol; Tolstoy; Chekhov.